

Nooit in de Friese historie is er zo sierlijk gebouwd als een eeuw geleden. Peter Karstkareel herontdekt deze schoonheid in zijn nieuwe boek 'Sierlijk bouwen'.

Willem Cornelis de Groot bouwde aan de Sneker Marktstraat een kleurig kasteeltje.

ERWIN BOERS

Veel Europese architecten waren het on-geïnspireerde ge-prats met klassieke geveltjes aan het einde van de negentiende eeuw beu. Ze experimenteerden met nieuwe ideeën. Hun zoektocht leidde tot de Jugendstil of art nouveau, die in rap tempo heel Europa veroverde. Overal verzezen opeens gebouwen met opvallende kleurige bloemmotieven en grillige ronde vormen. De mooiste voorbeelden ontstonden in verre steden, zoals Brussel en Praag. In Nederland waren het vooral Amsterdam en Den Haag waar de stijl tot bloei kwam. En Friesland? Dat telde nauwelijks mee. Als architecturgidsen tegenwoordig al aandacht besteden aan de Friese art nouveau, dan tonen ze meestal clichématig de Centraal Apotheek aan de Leeuwarder Voorsteek. Een pareltje van haar tijd, maar ook het enige bijzondere van Friesland, zo wordt vaak gesuggereerd. Van dit cliché klopt niet veel, zo laat architectuurhistoricus Peter Karstkareel zien in zijn nieuwe boek

'Sierlijk bouwen'. Hij toont een overdonderende hoeveelheid Jugendstil-achtige Friese architectuur. Blijkbaar zijn al deze voorbeelden lang genegeerd of over het hoofd gezien. Onze art nouveau was nogal sober en viel daardoor minder op. Karstkareel spreekt daarom minder hoogdravend van 'vernieuwingsstijl'. Veel passanten hebben wel eens bewonderend naar Wilhelmina-oorde in Sint-Nicolaasgaf of het oude bankgebouw aan de Sytzamaweg in Arum gekeken. Wie de lange reeks foto's van Karstkareel achter elkaar bekijkt, ziet plotseling een groter verband. Die mooie panden waren geen uitzonderingen, maar vormden destijds de regel. Het boek toont de ene na de andere schitterende villa met glas-in-loodramen, kleurentegels en boogramen. Ongelooflijk dat dit allemaal nog in Friesland te vinden is.

Muurbloempje
Toen de art nouveau rond 1915 voorbij was, kwamen het expressionisme en de art deco op, die zich in Nederland ontwikkelden tot de zogenaamde Amsterdamse

Vakantiehuis De Visschershut op Ameland (Nes). FOTO'S UIT BESPREKEN BOEK

Prachtig versierde deuromlijsting aan de Van Ghemenichstraat in Franeker.

Sfeervol toiletgebouw aan de Rienck Bockemakade in Sneek.

Siervilla Het Hoge dak aan de Koningin Julianaalaan in Oranjewoud.

Herontdekking van de sierlijkheid

School. Steden als Hilversum, Amsterdam en Groningen gelden in de architectuurboeken als de paradigma's, terwijl Friesland opnieuw een muurbloempje bleef. Inderdaad staan de nationale baksteentoppers niet in Friesland, maar wie op een rijtje zet wat de Amsterdamse School ons wel heeft gebracht, kijkt toch zijn ogen uit. Opnieuw overstelpt Karstkareel zijn lezers met voorbeelden van prachtige panden, bijvoorbeeld de deftige gemeentehuizen van Sint-Annaparochie en Tytsjerksteradiel en monumentale scholen in de steden. Jugendstil en art deco maken al jaren weer opgang in musea. Ook de Friese vernieuwingsstijl heeft al heel wat aandacht gehad, vooral dankzij liefhebbers van de Leeuwarder architect Willem Cornelis de Groot. Aan hem werden een boek en een grote expositie in het Fries Museum gewijd. Het door hem ontworpen Gabbeagasthuis in de Leeuwarder Wilbrand de Geeststraat staat op het kaft van 'Sierlijk bouwen'. 'Al vroeg (1968) ben ik tegen de schoonheid van de art nouveau aangelopen', schrijft Karstkareel. Het is dan ook bijzonder dat hij pas

nu, na een lange schrijfcariëre, een Fries overzichtsbuch wijdt aan dit onderwerp. Hij koos voor een overvloed aan foto's en daarmee is het vooral voor de kijkers en bladelaars een feestje.

Vaktermen
Als leesboek is 'Sierlijk bouwen' hoogdrempeliger. De schrijver beperkt zich tot een vrij droge beschrijving van de architectuurontwikkelingen en een opsomming van wat er zoal gebouwd is, met gebruik van veel vaktermen zoals 'kragende schoorstenen', 'verblendsstenen' en 'kiazoren'. Dat is jammer, want pas in het na-woord vertelt de schrijver het veel boeiender verhaal over het verval en de redding van de Friese art nouveau. Samen met enkele andere liefhebbers heeft hij harde strijd moeten leveren om het pand Utrecht in de Leeuwarder binnenstad en andere juweeltjes van de sloophamer te redden. Hadde Leeuwarders echt het besef niet dat je zoiets moois moet laten staan? Wat is er dan in de hoofden van de mensen veranderd, vraag je je als lezer af. Die ingrijpende verandering in smaak had wel iets uitgebreider beschre-

Bijzondere hangerker in de Wilinge Prinsstraat in Oldeberkoop.

ven mogen worden, al was het maar voor de smeuigheid.

Herontdekking
Een sterke kant van zijn boek is dat het eindelijk een overzicht biedt van de belangrijkste Friese architecten uit het begin van de twintigste eeuw. Daarover was lange tijd weinig bekend. De architectuur van die periode is jarenlang zo sterk genegeerd dat veel informatie onvindbaar leek. 'Sierlijk bouwen' is daarmee een echte herontdekking. Wie alle boeken van Karstkareel opstapelt, heeft een imponerende encyclopedie van de Friese architectuur in handen. Steeds komt zijn drang naar volledigheid naar voren. Daarin is hij onvervangbaar, want niemand anders doet of kan het. Zijn boeken helpen bovendien om mooie gebouwen te behouden. Ook 'Sierlijk bouwen' kan de blik van eigenaren, voorbijkomers en politici indringend veranderen. Ineens leren zij zien hoe waardevol een gebouw is, waar zij eerder gedachteloos aan voorbij zijn gegaan. Alleen al daarom verdient dit boek een plekje in de Friese boekenkasten.

Peter Karstkareel – Sierlijk bouwen
Friese Pers Boekery, Leeuwarden; 224 blz., geïllustreerd, €22,50 (verschijnt 7 april)

Peter Karstkareel geeft zaterdag 10 april een lezing over sierlijk bouwen in HCL Leeuwarden. Aanvang 14.00 uur. www.historischcentrum-leeuwarden.nl